

Orchestr BERG | 14. sezóna
BERG2014CITY:město

IN VAIN

pondělí 9. června v 19.30
Velký sál Masarykovy koleje

Georg Friedrich Haas in vain (2000)

Peter Vrábek – dirigent

Orchestr BERG:

Petra Brabcová, Daniela Součková, Alexej Aslamas – housle, Martin Adamovič, Ilia Chernoklinov – viola, Ivan Vokáč, Vojtěch Urban – violoncello, Anna Kellerová – kontrabas, Anna Stavělová, Zuzana Bandúrová – flétna, Vilém Veverka – hoboj, Jan Mach, Jan Brabec – klarinet, Pavel Fiedler – saxofon, Daniel Hucek – fagot, Tomáš Bürger, Radek Hříba – horny, Jan Triebenekl, Tomáš Bialko – trombóny, Martin Opršál, Oleg Sokolov – bicí, Daniel Wiesner – klavír, Barbora Váchalová – harfa, Jiří Lukeš – akordeon

Děkujeme Filharmonii Hradec Králové za zapůjčení lampiček!

Jakkoliv nově může působit hudba rakouského skladatele **Georga Friedricha Haase** (*1953), je přesto pevně ukotvena v romantické tradici a nepostrádá lyričnost. Haas se inspiroje nejen u průkopníků mikrintervalové kompozice ale, někdy skrytě jindy otevřeně, také například hudbou Schumanna, Mendelssohna nebo Mozarta. A k tomu všemu ještě často přidává práci se světlem a tmou. Haas vyrůstal ve Vorarlberském údolí ve stínu alpského masivu, což by pro řadu lidí mohla být povznášející zkušenost. On na to ale vzpomíná jinak: „Jakkoliv nádherně se mohla jevit krajina okolo ... život tam byl v 50. a 60. letech odtržen od kulturního dění ve světě.“ Pocit outsidera dovedl Haase k jeho hudbě, v níž najdeme ozvěny tmavého úzkého údolí jeho dětství. In vain je jedním z mnoha děl, v nichž pracuje s kontrastem světla a temnoty, spočinutí a neklidu. Mezi tato díla patří mimo jiné Hyperion, koncert pro světlo a orchestr (2000) nebo Nokturno pro ženský sbor (2013). O světle mluví jako o dalším nástroji, v druhé části in vain je dokonce pojímá jako bicí (záblesky v temnotě). A když chce tmou, má být úplná. Upozorňuje dokonce na zakrytí drobných světelných teček, které na technice indikují, že funguje. Posluchači i hudebníci jsou společně obklopeni temnotou, která v nich má vyvolat nové intenzivní prožitky.

Představte si schodiště. Při poslechu běžné hudby by se melodická linka, temperované ladění a pravidelné metrum daly přirovnat k zábradlí a tradiční stejnoměrné výšce schodů. Běžné schodiště nás zbavuje nutnosti přemýšlet a dávat pozor. V tradičně pojaté hudbě není cílem, abyste si všímali například ladění.

V in vain naopak hrají mikrointervaly (tedy menší stupně než obvykle nejmenší půltóny) všechny nástroje kromě klavíru a vibrafonu. Haas není objevitelem nového mikrotonálního systému, naopak navazuje mimo jiné na našeho Aloise Hábu, Ivana Vyšněgradského, Giacinta Scelsiho nebo Harryho Partche. Nesnaží se ani vylepšovat tradiční temperovaný systém ladění. Chce poukázat na rozdíl mezi tím, co je obvyklé, a tím, co je možné. Soustředuje se na to, co nám brání odhalit naše sluchové návyky.

... in vain očima Sira Simona Rattla, šéfdirigenta Berlínské filharmonie

In vain Georga Friedricha Haase je opravdu úžasným dílem. Jak je popsat? Pro všechny, kdo se zabývají novou hudbou, jde především o jedno z mála děl 21. století, která jsou již nyní označována jako mistrovská. A to mi Haas říkal, že si nedovedl představit, že by se téměř hodinový kus pro velký ansámbl, který téměř nepoužívá běžné ladění a z něhož se dvacet minut hraje v naprosté tmě, vůbec mohl hrát, natož že by mohl mít takový ohlas všude, kde se uvádí. A vypadá to, že se nikdy nehraje jednou – jakmile ho lidé uslyší, chtějí víc.

Při první zkoušce se členy orchestrální akademie* jsem se jim snažil skladbu přiblížit. Je fascinující, že se dá srovnat jen s málokterým jiným hudebním dílem. Někdy zní trochu jako Ligetiho běhavé figurace v houslovém koncertu – jako kdybychom pozorovali stovky králíků z Alenky v říši divů mizejících ve svých norách. Jindy připomíná neuvěřitelný mezigalaktický klid Atmosfér téhož autora. Ale většinou není in vain podobné ničemu jinému. Vypomoci si můžeme představou Rothkových obrazů přenesených do hudby. Také in vain působí dojmem, že pulzuje a září. Čím déle se na Rothkovy obrazy díváme, tím dynamičtější se zdají být. A to platí i u tohoto kusu.

Nabízí se ještě jedno přirovnání: Haas byl zaujat schodištěm grafika M. C. Eschera, jehož nepřetržitý stoupavý pohyb ústí díky optickému klamu opět do výchozího stanoviště. Takovým způsobem zní in vain – jako optický klam. [...] Zdá se, že stoupáte stále výš, ale nakonec se ocitáte na začátku.

V tom také můžeme najít smysl in vain, které vzniklo jako reakce na vzestup extrémní pravice v Rakousku na konci 20. století a zčásti tak vyjadřuje Haasovo rozčarování z této situace. Nejde ale v žádném případě o tragický nebo politický kus. Představte si spíš bloudění neobyčejným lesem, prehistorickou temnotu, kde přijdete na to, odkud hudba pochází.

In vain otevírá změť zvuků, jakási sněhová bouře ve zvukové podobě. A skrze tyto zvuky začnete ... hm... slyšet světlo! Člověk tu musí používat kombinované metafory. A když sněhová bouře postupně utichá a vy uslyšíte dlouhé tóny, světla v hledišti slábnou a najednou jste ponořeni do naprosté temnoty. Tady slyšíme hudbu vycházející jakoby z prehistorické bažiny, jakoby teprve bojující o své zrození. Slyšíte boj čistě laděných tónů s těmi o malinko níž a výš, jako byste si strkali pod kůži nůž – omlouvám se za všechny tyto metafory. V jednom momentu hudba bojuje o život – v dlouhém, pomalém a trpělivém zrození.

Ve chvíli, kdy se smyčce zklidní a nastoupí harfa, vás v první chvíli napadne, že je neskutečně rozladěná. Jenže harfa hraje přirozeně znějící tóny. Náš moderní systém ladění musel to přirozené na mnoha místech „ohnout“. Haas se vrací k původnímu ladění, které uslyšíte, když zahrajete například na fujaru. To je velmi specifický zvuk, z něhož na nás dýchne prehistorie.

In vain je založeno na kontrastech nejrůznějšího typu. Světlo a tma. Čisté, původní tóny bojují s našimi moderními. Velká část úvodu jednoduše zkoumá, jak takové akordy fungují, představte si světlo v mlze ve zvukové podobě.

[...] Ve chvíli, kdy světla slábnou podruhé, máte pocit, že slyšíte, jak vzniká nový opravdový zvukový řád. Hudebníci hrají v úplně tmě, musí se postupně naučit nazpaměť krátké zvukové úseky. Zahrát z paměti deset minut hudby je mimořádný výkon. [...] Učíte se hrát potmě a najednou se ocitnete v plné záři reflektorů.

To, co slyšíte v této naprosté temnotě, často vychází z tóniny C dur a základního kvintakordu, ale toho skutečného, přirozeného kvintakordu. Pulzuje a září, vytváří svým způsobem psychedelické vize. Jako posluchač máte pocit, že se děje něco nového, že se objevuje nový druh přirozené harmonie, a to nejen v hudbě ale i ve světě. Jsem přesvědčen, že to měl Haas na mysli. Jako byste byli na pokraji nějakého neobyčejného objevu, něčeho, co tu předtím nebylo.

Ale pak se světla znovu pomalu rozsvěčují a hudba se opět dostává na Escherovo neobyčejné schodiště, a vy netušíte, kde jste. Jako by se rytmus stroje zadržoval, vzdaluje se od svého prehistorického předobrazu a naše vize se znovu ztrácí. Na konci hudba zrychluje a zrychluje, stejně jako se předtím zklidňovala. Až se, jako v Bergově *Vojckovi* nebo v Schönbergově *Očekávání*, najednou z ničeho nic zastaví. A to bylo in vain.

* Tento text je přepisem větší části videa, v němž Sir Simon Rattle představuje in vain před jeho uvedením na koncertě 18. ledna 2013 v sále Berlínské filharmonie. Řídil na něm ansámbl složený z členů orchestrální akademie tohoto tělesa.

Premiéra in vain se uskutečnila 29. října 2000 v Kolíně nad Rýnem, orchestr Klangforum Wien řídil Sylvain Cambreling. Jemu je také skladba, která vznikla na objednávku WDR (Westdeutscher Rundfunk), věnována.

Orchestr BERG je špičkové české těleso, které přináší svěží vítr na českou hudební scénu – uvádí divácky atraktivní a novátorské projekty, soustřeďuje se na uvádění současné hudby a hudby 20. století. Tu kombinuje například s divadlem, filmem, baletem, pantomimou, videoartem apod., vystupuje často mimo tradiční sály. Prostřednictvím objednávek nových děl u českých skladatelů především mladé generace pomáhá vytvářet nové hodnoty a investuje do budoucnosti hudby a umění. Má na svém kontě desítky světových premiér a ještě více českých premiér světových skladatelů. Ke koncertní činnosti orchestru patří vystoupení na mezinárodních festivalech a významných domácích pódii. Spolupracuje s baletem Národního divadla (*Ibbur*, *Zlatovláska*). Vedle mnoha záznamů pro Český rozhlas, na CD nebo k pořadu pro Českou televizi se Orchestr BERG prezentuje i na DVD s live nahrávkou baletu *Zlatovláska* (Supraphon). K nejvýznamnějším projektům z poslední doby patří hudebně divadelní inscenace *Schwarz auf Weiss* (Černé na bílém) německého skladatele a divadelníka Heinerja Goebbelse, živý doprovod Dreyerova německého filmu *Utrpení Panny orleánské* hudbou litevského skladatele Broniuse Kutavičiuse nebo scénický koncert *timING* na Nové scéně Národního divadla, kde bylo mj. uvedeno v české premiéře legendární dílo Györgye Ligetiho *Poème symphonique pro 100 metronomů*.

Peter Vrábek je slovenský dirigent, který žije a pracuje v Praze. V roce 1995 založil Orchestr BERG a určil jeho hudební směřování – díky němu je dnes tento orchestr oceňován jako jedinečný interpret hudby 20. století a hudby soudobé. Spolupracuje se soudobou českou skladatelskou špičkou a vytváří inspirativní tvůrčí prostor pro vynikající umělce mladé generace. Je držitelem Ceny Gideona Kleina. V roce 2010 získal od České hudební rady / UNESCO ocenění za zásluhy o kvalitu a šíření české hudby.

SRDEČNĚ ZVEME NA POSLEDNÍ PŘEDPRÁZDNINOVOU AKCI!

ČTYŘNOHÁ VRÁNA OPĚT NA SCÉNĚ - ORCHESTR BERG V DIVADLE V DLOUHÉ
úterý 24. června v 19.30, Divadlo v Dlouhé

„Kupuješ-li ptáka, podívej se, jestli nemá zuby. Jestli má zuby, není to pták.“

V hlavních rolích celovečerní melodramatické frašky Kryštofa Mařatky excelují Jan Vondráček a Vasil Fridrich. Texty Daniila Charmse jsou surreálně kouzelné...

VSTUPENKY TENTOKRÁT VÝHRADNĚ V PŘEDPRODEJI DIVADLA V DLOUHÉ

Doporučujeme s nákupem nečekat, Honza Vondráček má ve svém domovském divadle velmi silný fanklub...

www.divadlovdlouhe.cz

ČTYŘNOHÁ VRÁNA NA FESTIVALU CONCENTUS MORAVIAE

středa 25. června v 19.30, Tišnov

Pozvání bylo dílem okamžiku. Stačilo, aby ředitel festivalu uviděl Čtyřnohou vránu naživo, a bylo rozhodnuto. Těšíme se do Tišnova a jsme zvědaví na reakce!

www.concentus-moraviae.cz

ZLATOVLÁSKA – POSLEDNÍ PŘEDSTAVENÍ!

neděle 15. června 2014 ve 14h & 18h | Stavovské divadlo

Poslední dvě reprízy mimořádně oblíbeného představení, v němž Orchester BERG hraje živě na scéně. Pohádkový balet v režii Ondřeje Havelky a s hudbou Vladimíra Franze milují děti i dospělí. Protože se hraje již devátým rokem, rozhodlo se Národní divadlo pro víceletou pauzu. Nenechte si představení ujít!

Vstupenky: v předprodejích Národního divadla a online

www.narodni-divadlo.cz

přípitek členům KLUBERG po představení M IS FOR...

Eva Kesslová (Orchester BERG), choreograf Jiří Kylián a patronka KLUBERGu Soňa Červená

FANDÍTE NÁM? STAŇTE SE ČLENY KLUBERGU!

**Chcete podpořit jedinečné projekty z oblasti nového umění?
Zajímá Vás, co se v BERGU chystá, a chcete u toho být jako první?
PŘIDEJTE SE!**

Patronkou KLUBERGU je paní Soňa Červená, herečka a zpěvačka.
Měsíční členský příspěvek: 123 Kč (jednotlivec) / 234 Kč (ve dvou)

ČLENOVÉ KLUBERGU VZKAZUJÍ

„Jste úžasní, jak se neustále zdokonalujete a vymýšlíte nové a nové nápady!!! Gratuluji, obdivuji a držím palce:-)!!!!“ Martina B.

„Držím palce do další činnosti, obdivuji koncepci a koncerty se mi moc líbí.“ Jana M.

DĚKUJEME VŠEM ZA PODPORU!

Více informací: www.kluberg.cz

Obrátit se můžete také na Evu Kesslovou – T: 604 205 937, E: kluberg@berg.cz

DĚKUJEME VŠEM JEDNOTLIVCŮM, KTEŘÍ NÁM POMÁHAJÍ!

DÁRCI: RNDr. Ondřej Jäger, RNDr. Jiří Kessler, Eva a Norman Ridenourovi, Hotel Absolutum

KLUBERG (klub dárců Orchestru BERG):

Petr Adler, manželé Bahbouhovi, Soňa Červená, manželé Činčerovi, Nevelina Dodovová, Václav Eis, RNDr. Václav Hušner, Lucie Chrápavá, Jiří Kubíček (ve dvou), Rudolf Leška (ve dvou), Jana Macharáčková, Jiří Malíř, Jáchym Novotný, manželé Ridenourovi, Jana Spurná, Jitka Steinmetz, Kateřina Svatoňová, Ing. Tomáš Svatoň, Petr Štěpánek (ve dvou), manželé Valchářovi a jeden anonymní člen

ANDĚLÉ (dobrovolníci):

Věra Babišová, Radvan Bahbouh, Eva a Tonda Blomannovi, Jan Brázda, AK Anna Císařová & Peter Babiš, Martina Čápková, Valerij Durdil, Dominik Dvořák, Josef Dvořák, Pavel Dvořák, Rut Fialová, Jiří Hajdyla, Ondřej Holas, Aleš Janíček, Tomáš Jindříšek, Martina Kaňková, Jiří Kessler, Jitka Kloučková, Adam Kneblík, Šimon Kočí, Ivana Kolářová, Johana Kratochvílová, Maja Madarová, Daniel Mikolášek, Alena Miltová, Pavel Moc, Ester Nemjová, Martin Pavala, Michal Pečeňa, Kateřina Plevová, Eva Ridenourová, Michael Romanovský, Michaela a Howard Sidenberg, Petr Somol, Lukáš Trnka, Pavel Trnka, Jan Trojan, Pavel Trojan Jr., Michaela Volfová, David Zábranský a Jan Zázvůrek...

TUTO AKCI PODPOŘILI

Ministerstvo kultury ČR, Magistrát hl. m. Prahy, Nadační fond Avast, Partnerství OSA, Nadace ČHF

Mediální partneři: Literární noviny, Český rozhlas Vltava, Radio 1, A2

Děkujeme mediální agentuře Brainz.cz za nový vizuální styl a grafiku našich materiálů.

texty: Eva Kesslová

korektury textů: PhDr. Alena Miltová

fotografie: gmcastelberg.ch (Haas), Karel Šuster (Vrábel), Eva Kesslová (Orchestr BERG), Aňa Šebelková (Čtyřnohá vrána), Roman Sejkot (Zlatovláska)